

КОЛОСОВА В.П.,
Міністерство фінансів України,
заступник директора Департаменту управління державним боргом
та міжнародного співробітництва – начальник Управління
співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями,
к.е.н.

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА РІВЕНЬ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇНИ У СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

***Анотація.** В статті наведено інформацію щодо впливу глобалізації на розвиток світового фінансового ринку; розглянуті підходи до розуміння сутності фінансової глобалізації*

Ключові слова: фінансова система, глобалізація, фінансова архітектоніка, фінансова криза, Міжнародний Валютний Фонд (МВФ).

***Аннотация.** В статье представлена информация относительно влияния глобализации на развитие мирового финансового рынка; рассмотрены пути понимания сущности финансовой глобализации.*

Ключевые слова: финансовая система, глобализация, финансовая архитектоника, финансовый кризис, Международный Валютный Фонд (МВФ)

***Annotation.** The article contains detailed information on the impact of globalization on the development of the global financial market, discussed ways of understanding the essence of financial globalization.*

Key words: financial system, globalization, financial architectonics, financial crisis, International Monetary Fund (IMF).

Новим явищем, яке характеризує світову економіку кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя, є перехід від інтернаціоналізації господарського життя, якій притаманне налагодження тісних торгово-економічних стосунків між окремими міждержавними господарськими комплексами, до глобалізації світового господарства. Глобалізація – за визначенням А.І. Уткіна – є процесом злиття національних економік до єдиної, загальносвітової системи, яка ґрунтується на вільному переміщенні капіталу, інформаційній відкритості світу, на технологічній революції, лібералізації руху товарів і капіталу, внаслідок комунікаційного зближення, результатах планетарної наукової революції, міжнаціональних соціальних рухів [1].

У сучасному світі назріває глибока переоцінка процесів, які відбуваються на планеті, перегляд базових концепцій та існуючих раніше прогнозів та рішень.

У структурі економічної глобалізації особливе місце посідає процес глобалізації міжнародних фінансових ринків, що пов'язано з радикальними змінами ролей в світовому господарстві. Починаючи з 60-х рр. ХХ століття глобалізація міжнародних фінансових ринків постійно прискорюється через зростання обсягів міжнародних операцій у сфері торгівлі, міграції трудових ресурсів, туризму тощо [2]. Подібний висновок ми можемо зробити розглянувши дослідження Т.В. Кальченко [3].

Гарвардський вчений С. Хоффман в своїх роботах відмічав, що глобалізація проявляється в трьох формах і перша з цих форм – це економічна глобалізація, що є результатом нещодавньої революції в технологічно-інформаційному секторі, торговельній та інвестиційній галузях. Її головними рушіями є корпоративний бізнес, а також державні і міжнародні структури. Нерівність між державами спричинялася результатами економічної глобалізації, вони ж викликали стурбованість світової спільноти щодо проблем глобальної конкурентоспроможності [4].

Окрім економічної глобалізації, С. Хоффман визначав культурну і політичну глобалізацію.

Наприкінці 90-х років ХХ сторіччя розгорнулася активна дискусія навколо проблем та модифікації процесів глобалізації. Вона здебільшого супроводжувалася критикою концепції дерегулювання фінансової сфери. Дж. Сакс передбачав й водночас попереджав про можливу кризу в реальному секторі економіки, наголошував на небезпечності перекосів у використанні інструментарію антикризових заходів і відповідної політики в цілому. Відомий теоретик неолібералізму К. Оме прогнозував невтішні перспективи розвитку глобалізації, а Дж. Стігліц неодноразово критикував та звинувачував МВФ за монетаристську політику, яка проводиться Фондом, надзвичайну жорсткість у нав'язуванні країнам основних вимог Вашингтонського консенсусу, негнучке ставлення до країн-боржників, дере-

гулювання економіки, скорочення господарських функцій держави, методологію приватизації, неспроможність оперативно вирішувати неординарні питання.

Глобалізація змушує національні держави серйозно переосмислити роль і значення офіційних міжнародних організацій, які мають високий правовий статус та авторитет, у справі активізації міждержавної інтеграції з урахуванням нових геополітичних зрушень. Глобальна експансія капіталу актуалізує питання, пов'язані з аналізом недоліків наявного міжнародного інституційного середовища. Моніторинг завдань і повноважень міжнародних інститутів, в той же час, є важливим і цікавим з метою їх удосконалення та вчасного коригування. Загалом комплексні дослідження щодо опрацювання новітніх підходів до здійснення інституційної реструктуризації системи світогосподарських відносин загалом, щодо їх переформатування відповідно до нових економічних реалій в світі, актуалізуються на сучасному етапі розгортання глобальної фінансової кризи.

Відмінною рисою сучасного світового господарства є «самоорганізація» економічної системи, де перебудова притаманних їй організаційних або інституційних форм поєднується із створенням абсолютно нових форм. Фінансова система – це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких держава формує, розподіляє та використовує централізовані й децентралізовані грошові фонди [5].

Відбувається трансформація світової фінансової системи, і політики в цілому: нівелюється грань між внутрішнім та зовнішнім середовищем діяльності, між внутрішньою та зовнішньою політикою; стрімко посилюється економізація політики, а геофінансовий простір стає основним; традиційні зовнішньоекономічні доктрини втрачають свою силу, події відбуваються не просто на світовому ринку, а у глобальному фінансовому середовищі.

Нинішній етап цивілізаційного розвитку зумовлює необхідність розробки новітніх підходів щодо дослідження та усвідомлення процесів функціонування світового економічного простору, сутності сучасної парадигми світового фінансового середовища і глобальної фінансової архітекτονіки.

Таким чином, доцільно говорити про розробку методологічних принципів, або ж, як їх характеризував І. Кант, «архітектоніку – мистецтво побудови системи. Оскільки саме систематична єдність є тим, що вперше перетворює звичайне знання на науку, тобто простий агрегат знань на систему, то архітектоніка є вченням про Наукове в нашому пізнанні взагалі, і, отже, вона належить до методології» [6].

Фінансову архітектоніку можна охарактеризувати як сукупність окремих найбільш інтегрованих сфер і ланок національних фінансових систем, функціональних форм організації валютних відносин та світових фінансових організацій, що забезпечує наднаціональне регулювання з метою посилення стійкості світових фінансових ринків, національних валютних ринків на основі принципів і механізмів ринкового та позаринкового розподілу і перерозподілу світових фінансових ресурсів та капіталу.

Міжнародна фінансова архітектоніка – це запровадження певних принципів наднаціонального регулювання, що дозволило б підвищити стійкість ринків, національних валют, основних (хоча б резервних) валют, до яких прив'язана більшість валют, і тим самим запобігти багатьом фінансовим кризам. Зазначене визначення, на нашу думку, є більше ніж програма дій у розрізі організаційно-регуляторних та управлінських заходів.

Сучасні світові тенденції поступово привели до того, що конструкція існуючої міжнародної фінансової архітектоніки застаріла. Кожний новий прояв глобалізації стає черговою сходинкою до формування однополюсного світу, де вирішальна роль і вплив належать лише центру, постіндустріальною складовою якого є архітектонічна вершина сформованої світової фінансової системи. У 2000 р. в рамках визначення стратегії МВФ міністри фінансів семи індустріально розвинених країн передали самміту G8 на Окінаві естафету розгляду питання про фінансову архітектоніку і роль МВФ у визначенні фінансово-кредитної політики, зокрема зміну принципів кредитування країн із перехідною економікою. На сьогодні на часі наступна глобальна фінансова реформа, реструктуризація принципів, механізмів і методології функціонування міжнародних фінансових інституцій, що включає в себе і реформу квот в цих інституціях.

На сьогодні, на нашу думку, відсутні уніфіковані фінансові інститути (є світові фінансові центри, але функціонують вони за своїми правилами), єдині правила та механізми, база розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, фіскальна політика, контрольні органи, принципи побудови бюджетних систем.

Глобальна фінансова архітектоніка повинна бути побудована таким чином, щоб не розв'язувати проблеми, які виникають під час криз чи в ході запобігання їм, надаючи рекомендації окремим країнам – жертвам подібних катаклізмів, а вирішувати ці питання спільно, поділяючи відповідальність.

Власне, ряд міжнародних фінансових криз 1990-х виявили крихкість глобального фінансового середовища: через відсутність бар'єрів величезні кошти, що перебувають під приватним контролем, і швидкість, з якою вони можуть бути перераховані, за відсутності ефективних регуляторів значно збільшують нестійкість ринку.

Глобальна фінансова архітектоніка повинна відображати взаємозалежність макроекономічних і фінансових аспектів зі структурними, соціальними та гуманітарними проблемами. Нині у світі спостерігаються наступні небезпечні явища: у валютній площині – стан хиткої рівноваги, у фінансовому секторі – системність на межі розриву, самодостатність, спекулятивність і фіктивний характер, відірваність від реальної економіки [7], неможливість ефективної координації діяльності міжнародних фінансових інституцій тощо. Аби подолати подібні явища або запобігти їм, необхідно віднайти шляхи набуття фінансовою архітектонікою ознак системності, тобто структурованої організації. Для того, щоб зафіксувати зміни парадигми світового фінансового середовища, слід скликати на міжнародному рівні фінансову конференцію, де й обговорити параметри, принципи, механізми формування та юридичного оформлення світової фінансової системи [8].

Стихийні процеси глобалізації не сприяють перетворенню світової економіки в інтегральне ціле, а навпаки, посилюють її диспропорції. Збільшується контраст між високо розвинутим центром, де проживає менше 1/6 населення, і периферією, де сконцентрована основна маса населення всієї планети. Розгортання процесу глобалізації справляє суперечливий вплив на національні економіки та перебіг сучасного світового господарського розвитку загалом.

Монополізація капіталу досягнула свого найвищого рівня, нею охоплені практично всі країни світу та практично всі фази суспільного відтворення на рівнях територіально-регіональному та галузевому. Відповідно, це дає підстави говорити про глобальний характер монополізації капіталу та про створення нового типу транснаціональних корпорацій – глобальних корпорацій. Діяльність цих корпорацій покриває всі країни світу, а глобальна монополізація капіталу набуває в таких тенденціях свого матеріального втілення. На нашу думку, основними факторами, які справили вагомий вплив на масштаби процесів монополізації капіталу є загострення конкурентної боротьби між провідними транснаціональних корпорацій за перерозподіл світової економічної влади, поглиблення асиметричності економічного та інноваційного розвитку країн, якісно новий рівень концентрації і централізації капіталу [9].

В економіці глобалізація охоплює перш за все фінансову сферу (переважно в секторі короткострокових інвестицій та «гарячих грошей»). Інтернаціоналізація ж виробничих і торгових трансакцій значною мірою пов'язана із внутрірегіональними процесами, а також із феноменом ТНК та операціями, що здійснюються між їх філіями; сучасними особливостями корпоративного злиття, поглинання, так званою «корпоративною дипломатією», появою глобальних фірм. Важливим елементом аналізу процесу глобалізації є її розгляд як багаторівневої ієрархічної системи. На авансцену світового економічного життя висувуються нові дійові особи, які поряд із традиційними стають нині головними суб'єктами світогосподарських процесів та активними складовими сучасної фінансової архітектоніки.

Через глобалізацію у сфері міжнародних фінансових відносин зросла хаотичність та непередбачуваність міжнародних потоків капіталів, украй загострилися відносини боржників і кредиторів, значно посилилась нестійкість основних фінансових ринків. За останні 3–4 роки активізувався рух капіталів у бік промислово розвинених країн. Така зміна напрямку капіталопотоків обумовлена не стільки тимчасовим погіршенням інвестиційного клімату в багатьох регіонах, що розвиваються, а й могутнім сплеском транскордонних злиттів і поглинань.

Нині світова фінансова мережа охоплює сотні тисяч транснаціональних і міжнародних фінансово-промислових груп, транснаціональні банки і страхові компанії, ринки цінних паперів, електронні системи банківських розрахунків – як традиційні, так і віртуальні.

Міжнародне валютно-фінансове середовище функціонує як цілісність і розглядається одночасно у двох площинах: валютній та фінансовій. Валютна площина характеризується такими складовими як національні та резервні валюти, міжнародні лічильні грошові одиниці, умови взаємної конвертованості і оборотності, валютний паритет, валютний курс і національні та міжнародні механізми його регулювання. Фінансовими елементами є міжнародні фінансові ринки і механізми торгівлі конкретними фінансовими інструментами – валютою, цінними паперами, кредитами.

Самостійним елементом міжнародного фінансового середовища виступають міжнародні розрахунки, які обслуговують як рух товарів і факторів виробництва, так і фінансових інструментів. Механізми міжнародного фінансування є ключовими елементами макроекономічного корегування, яке здійснюють країни у відкритій економіці [10].

Світова фінансова сфера стала практично незалежною від державного контролю і регулювання. Відбулася принципова зміна моделі взаємодії цієї сфери з державними регуляторами. Протягом століть національні фінансові системи функціонували переважно всередині країни і контролювалися державними інститутами. Тепер, коли формується світовий фінансовий простір як органічна єдність світових валютних, фондових, кредитних і страхових ринків, національні держави зі своїми регуляторами стали, за словами російського економіста Ю.В. Шишкова, як острови в глобальному фінансовому океані. Сьогодні вони не в змозі поодинокі не лише регулювати потоки припливу та відпливу капіталу, а й контролювати власну внутрішню фінансову сферу.

У свою чергу на світові фінанси суттєво впливають усі структурні складові глобального фінансового простору. Насамперед ТНК, які оперують величезними фінансовими ресурсами (обсяги продукції деяких міжнародних фірм перевищують не лише бюджети, а й ВВП багатьох малих і навіть середніх держав), а також міжнародні фінансові організації, що функціонують при ООН (МВФ, Світовий банк), клуби кредиторів, потужні фінансові корпоративні структури: банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, аудиторські фірми, фондові та валютні біржі.

У світі панує майже всезагальна конвертованість валют із поточних рахунків, а тому МВФ виявляється просто непотрібним розвинутим ринковим країнам. Тож його парафія – в основному країни, що розвиваються, і країни з перехідними економіками. Економічний застій в Україні й Росії, які дружньо співпрацюють із МВФ і Світовим банком (СБ), на тлі Китаю, який без сприяння МВФ зачепив своїми успіхами найкращі перехідні економіки, свідчить про недостатню ефективність допомоги МВФ.

Глобалізація прискорила темпи переміщення факторів виробництва, сформувавши потужні наднаціональні потоки, які прискореними темпами переміщують інтелектуальні, матеріальні, фінансові та інші ресурси, сприяючи переміщенню та накопиченню капіталу у всьому глобальному просторі незалежно від наявності державних кордонів. Успіх окремої країни або підприємства в глобалізованій економіці залежить від здатності зайняти свою позицію на ринковому просторі, запропонувати більш конкурентну продукцію, ніж інші учасники ринку, що можливо лише за умов підтримки високої інновативності національної економіки та окремих підприємств.

Економічний розвиток неможливий без науково-технічного прогресу – завдяки цьому розумінню в основу сучасних економічних доктрин розвинутих країн покладена теорія інноваційного розвитку, що була започаткована на початку ХХ ст. українським вченим М. Туган-Барановським і згодом була розвинута у працях Халла, Шпітгоффа, Шумпетера. Стимулювання інноваційної діяльності та розвиток інноваційної інфраструктури стало одним із найбільш пріоритетних завдань державного регулювання.

В умовах фінансової глобалізації, як вже зазначалося, має місце переміщення грошового капіталу із країни в країну. Експорт капіталу є найпотужнішим фактором посилення фінансової глобалізації, зближення рівнів розвитку різних країн, створення атмосфери взаємної довіри і підвищення інтересів у міжнародному середовищі. Підтверджено, що експорт капіталу можливий лише за наявності в господарстві країни-експортера значних грошових заощаджень (нагромаджень), здатних трансформуватися в капітал як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвестицій. Без створення вільних фінансових ресурсів великих розмірів фінансова глобалізація розвиватися не може, експорт капіталу є найбільш надійним у нинішніх умовах засіб підйому економіки відсталих країн.

Фінансова глобалізація це складний і суперечливий процес, що не лише сприяє прискоренню економічного розвитку держав, а, крім того, збільшує ризики міжнародних фінансових операцій, значно розширює сферу впливу локальних фінансових катаклізмів. Біржові крахи, кризи державних фінансів раніше відбувалися в межах однієї країни, а тепер поширюються на цілі регіони і переростають у світові потрясіння. Річ у тому, що майже всі країни зв'язані кредитними відносинами, перехресними потоками грошових капіталів, купівлею іноземних активів і продажем своїх активів нерезидентам.

Величезні фінансові ресурси, які обертаються на міжнародних та національних грошових ринках, здатні використовувати на свою користь найменшу помилку й огріхи у грошовій політиці економічно несильних країн. Одним із завдань розвитку фінансової глобалізації є прийняття таких міжнародних правил переміщення короткострокових капіталів, які зводять до мінімуму втрати від цілеспрямованих спекуляцій.

Інший негативний бік фінансової глобалізації – хронічна боргова криза, яка охопила десятки країн, переважно тих, що розвиваються. Посилюється економічне відставання цих країн від передових держав, що призводить до виникнення принципових розбіжностей між ними в політичній і соціальній структурах. Як наслідок, зростає залежність відсталих країн від розвинених.

Інтеграція фінансових ринків зумовила спрощення процедури переливу капіталу. Головним грошово-кредитним установам-координаторам важко своєчасно спрогнозувати чи виявити потоки капіталів, здатних дестабілізувати фінансові ринки, аби скоригувати обсяги пропозиції. Ринкова інтеграція посилює вразливість фінансового ринку та ускладнює проблему контролю його діяльності.

Структура, практика і логіка сучасної глобалізації, основана на новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологіях, зумовила новий міжнародний поділ праці, що сприяє не лише зміні балансу економічної влади між провідними промислово розвиненими країнами, а й розвитку економічної багатополарності. Для країн, здатних успішно вирішувати зазначені проблеми, глобалізація ринків є позитивним явищем, а не спонукальним тягарем.

Процесу фінансової глобалізації характерні суперечності й парадокси. З одного боку, фінансова глобалізація є складовою і результатом економічної інтеграції, яка інтенсивно розвивалася впродовж другої половини ХХ ст. А з другого боку, багато елементів фінансової глобалізації виникли як результат розвитку власне фінансового середовища.

Саме в цьому аспекті фінансова глобалізація зумовлює гостре протиріччя фінансового середовища і фінансової системи, що, власне, й стало причиною формування новітньої глобальної фінансової архітекτονіки.

Фінансовий глобалізм розвивається суперечливо, вигоди його розподіляються нерівномірно між країнами та між регіонами світового господарства. Таким чином асиметричність регіонального та структурного розподілу глобального капіталу поглиблюється. Фінансова глобалізація стимулює над концентрацію глобального капіталу в невеликій групі країн, після чого створюється реальна загроза для відсталих держав втратити економічний та політичний суверенітет, потрапити в боргову та фінансову залежність.

В сучасному глобальному середовищі від ступеня інтеграції держав у світову фінансову систему залежить розв'язання стратегічних завдань національного економічного розвитку. Системний характер впливу фінансової глобалізації на національні економіки країн світу обумовлюють необхідність розроблення індексції, що визначає рівень включення країн у світовий фінансовий простір. На сьогодні використовується низка індикаторів, що дозволяють проаналізувати та порівняти рівень включення держав у світовий фінансовий простір. Це питання є важливим для національних урядів і для підприємницького сектору з метою адаптації до фінансових критеріїв, що діють на загальносвітовому рівні, для згладжування циклічних коливань національного розвитку та світового економічного розвитку. Рівень міжнародної фінансової інтеграції окремої країни експерти МВФ оцінюють на підставі фактичної інформації щодо масштабів міжнародних фінансових операцій, які здійснюють їх резиденти.

Розвинуті країни, які мають вплив на економічний та політичний процеси сучасного світу, в першу чергу виграють від фінансової глобалізації, яка відображає процес руху фінансових ресурсів за межами державних кордонів. Крім безпосереднього руху капіталів, фінансова глобалізація охоплює сукупність відносин, які пов'язані з формуванням, акумулюванням та використанням фінансових ресурсів, незважаючи на існування державних кордонів. В геополітичній перспективі єдиною наддержавою є США з усіма можливостями для підпорядкування фінансової глобалізації на свою користь. [11].

Деякі сфери глобалізації, зокрема фінансова сфера, характеризуються певною примусовістю, яка пов'язана з жорсткими зовнішніми впливами на національні та регіональні ринки капіталів. Зазначене впливає на суспільно політичне та духовне життя країн, не враховуючи їх національні та економічні особливості [12].

У міжнародній практиці з метою оцінки рівня фінансової взаємозалежності країн світового господарства використовують низку індикаторів, які дозволяють порівнювати країни щодо рівня їх включення у світовий фінансовий простір та аналізувати вплив фінансової глобалізації на національні економіки держав. Якісні показники фінансової глобалізації дають повну картину змін, які відбуваються під впливом фінансової глобалізації в державах. Виокремлюються декілька підходів до систематизації індикаторів, які визначають рівень інтеграції країн у світовий фінансовий простір. Однією з найефективніших методик є методика МВФ, що охоплює ступінь фінансової взаємозалежності національних економік країн через розрахунок їх валових іноземних фінансових активів і зобов'язань до сукупного [13].

Методика МВФ базується на взаємозв'язку фінансової інтеграції країн та відкритості національних економік – чим вищий ступінь відкритості, тим вищий ступінь міжнародної фінансової інтеграції. Тобто, рівень міжнародної фінансової інтеграції країни оцінюється фахівцями МВФ на підставі аналізу інформації щодо масштабів міжнародних фінансових операцій. Експерти МВФ впевнені. Що

показники масштабів зовнішніх активів і пасивів країн – найбільш адекватні індикатори оцінки рівня міжнародної фінансової інтеграції [14].

Але ця методика не враховує повною мірою ефективність фінансового посередництва. Надмірна конкуренція на фінансових ринках не завжди є гарантією ефективності процесу трансформації заощаджень в інвестиції та зменшення вартості фінансових операцій. Ще у 2001 році Дж. Стигліц зауважував, що високо конкурентні ринки не завжди є високо ефективними, а стимулювання конкуренції може знищувати ефективність, оскільки жоден ринок не може бути інформаційно ефективним [15].

Вивчення теорії та практики міжнародних економічних відносин дозволяє визначити декілька підходів до розуміння сутності фінансової глобалізації та систематизації системи індикаторів, що оцінюють рівень інтеграції країн в світовий фінансовий простір. Аналіз показує, що існуючі показники рівня фінансової інтеграції країн не мають належної системності та комплексності, так як оцінка проводиться на підставі окремих показників, що визначають різні аспекти включення країн до процесів фінансової глобалізації і торкаються вартісних обсягів зовнішніх активів і пасивів країн, масштабів іноземного інвестування та обсягів міжнародних операцій, що здійснюються банками цих країн.

Україна має на сьогодні низькі показники щодо рівня фінансової інтеграції і демонструє суттєве відставання від інших країн світу. Причиною цього є сповільнення реформ галузей національної економіки, нестабільністю політичної ситуації в країні та високим рівнем тенізації економіки. Ці фактори обумовлюють вкрай низькі позиції нашої країни у світових рейтингах глобалізованості національних економік.

Список використаних джерел

1. Уткин А.И., Воронцов М.Ю. Новые параметры мирового противостояния // США – экономика, политика, идеология. – 1997. – № 8. – С.65.
2. Стукало Н.В. Вимірювання фінансової глобалізації // Фінанси України №7, 2006. С. 146–153.
3. Глобальна економіка : навч. посіб. / Т.В.Кальченко . – К. : КНЕУ, 2009. – с. 92.
4. Hoffman S. The Clash of Globalizations? // Foreign Affairs. – 2002. – July/August . P. 104-115.
5. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. 4-те вид. К.: Т-во «Знання», КОО; Л.: Вид-во Львів банк. ін-ту НБУ, 2002. – с. 420.
6. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. та приміт. І.Бурковського. К.: Юніверс, 2000. – с. 470.
7. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. К.: Видавничий центр «Друк», 2002. – 320 с.
8. Луцишин З.О. Формування глобальної фінансової архітектури світового господарства. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. К., 2003. – 529 с.
9. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія / Я.М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2009, с. 123.
10. Юрій С.І. Логос теорії міжнародних фінансів // Фінанси України. – 2003. - №1. – С. 5–11.
11. Луцишин З.О. Тенденції світового фінансового ринку, економічна криза та інтеграційний курс України // Фінансовий ринок України. – 2008. – №11 (61). – С. 6–11.
12. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія / Н.В.Стукало. – Д. : Видавництво "Інновація", – 2006. – 248 с.
13. Edison H.J., Levin R., Ricci L., Slok T. International Financial Integration and Economic Growth. – IMF, May 29, 2002 – 37 p.; Lane P.R., Milesi-Ferretti G/M/ The External Wealth of Nation Mark II: Revised and Extended Estimates of Foreign Assets and Liabilities, 1970 – 2004. – IMF Working Papers 06/69, 2006.
14. Prasad E., Rogoff K. Effects of Financial Globalization on Developing Countries / IMF – Washington D/C/, 2003. – P.12; The Information Technology Revolution. World Economic Outlook. Chapter IV – International Financial Integration and Developing Countries. – Washington: IMF, 2001. – P. 145–173.
15. AStiglitz J.E. Information and the Change in the Paradigm in Economics // American Economic Review, Vol.92. – #3. June 2002. – P. 460–501.